

Koulunkäynnin keskeyttäminen ja vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat oppijat

Lopullinen yhteenvetoraportti

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

KOULUNKÄYNNIN KESKEYTTÄMINEN JA VAMMAISET JA/TAI ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAT OPPIJAT

Lopullinen yhteenvetoraportti

Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus (jäljempänä kehittämiskeskus) on riippumaton ja hallinnollisesti itsenäinen organisaatio. Kehittämiskeskusta osarahoittavat opetusministeriöt sen jäsenmaissa ja Euroopan komissio, ja sitä tukee Euroopan parlamentti.

Yhteisrahoitettu
Euroopan unionin
Erasmus+ -ohjelmasta

Euroopan komission tuki tämän julkaisun tuottamiseen ei merkitse hyväksyntää sellaiselle sisällölle, joka edustaa vain kirjoittajien näkemyksiä, eikä komissio ole vastuussa tämän julkaisun sisältämän tiedon käytöstä.

Yksittäisten henkilöiden tässä asiakirjassa esittämät mielipiteet eivät välttämättä edusta kehittämiskeskuksen, sen jäsenmaiden tai Euroopan komission virallisia näkemyksiä.

Toimittaja: Garry Squires

Julkaisun lainaaminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan selkeästi. Raportin suomenkieliseen versioon tulee viitata seuraavilla julkaisutiedoilla: Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus, 2017. *Koulunkäynnin keskeyttäminen ja vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat oppijat: Lopullinen yhteenvetoraportti.* (G. Squires, toim.). Odense, Tanska

Tässä raportissa esitetyn tiedon saavutettavuuden helpottamiseksi raportti on saatavana myös sähköisenä versiona 25 kielellä. Sähköiset versiot löytyvät kehittämiskeskuksen sivustolta osoitteesta: www.european-agency.org

Tämä on käännös alkuperäisestä englanninkielisestä tekstistä. Jos käännöksen tietojen tarkkuus on epävarmaa, tutustu alkuperäiseen englanninkieliseen tekstiin.

ISBN: 978-87-7110-671-8 (sähköinen)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2017

Sihteeristö
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Puh.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brysselin toimisto
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Puh.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

SISÄLLYS

JOHDANTO	5
TAUSTAA	6
TULOKSET	6
Koulunkäynnin keskeyttäminen tuloksena: määrittely ja vertailu	6
Koulunkäynnin keskeyttämisen mallinnus prosessina, johon liittyy monimutkaisia vuorovaikutteisia voimia	9
Seuranta- ja ennakkovaroitusjärjestelmät	13
SUOSITUKSET	15
HANKKEEN TULOKSET	18

JOHDANTO

Koulunkäynnin keskeyttäminen määritellään laajasti ilmiöksi, jossa nuoret jättävät virallisen koulutuksen kesken ennen toisen asteen tutkinnon suorittamista. Euroopan unioni (EU) on asettanut tavoitteekseen vähentää koulunkäynnin keskeyttäneiden määrän kymmeneen prosenttiin kaikissa jäsenmaissa vuoteen 2020 mennessä.

Vuosina 2015–2016 Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus (jäljempänä kehittämiskeskus) toteutti koulunkäynnin keskeyttämistä koskevan hankkeen. Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa käytiin läpi kirjallisuutta sen selvittämiseksi, millaista vertaisarvioitua tutkimusta Euroopassa on tehty. Kävi ilmi, että eurooppalaisista tutkimuksista raportoitavaa kirjallisuutta on vähän. Kirjallisuuskatsaukseen päätettiin sisällyttää kirjallisuutta kaikkialta maailmasta, lähinnä Yhdysvalloista ja Australiasta, koska siellä koulunkäynnin keskeyttämisellä on pidempi poliittinen historia ja se on ollut jo huolenaiheena. Kirjallisuus, joka yhdistää koulunkäynnin keskeyttämisen ja vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat oppijat, ei ole kovin kehittynyttä. On kuitenkin selvää, että vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat oppijat ovat erityisen suuressa vaarassa keskeyttää koulunkäynnin. Tämä johti ensimmäiseen hankeraporttiin, jossa esiteltiin kirjallisuuskatsauksen toteutusta ja tärkeimpiä havaintoja (Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus, 2016).

Hankkeen toisessa osassa tarkasteltiin EU:n linjauksia suhteessa vakiintuneeseen kirjallisuuteen. Toisessa raportissa selvitettiin, missä määrin EU:n linjaukset heijastavat kirjallisuudesta saatua näyttöä (Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus, 2017). Raportissa todettiin, että linjaukset ovat pääpiirteissään yhdenmukaisia tutkimustulosten kanssa.

Kirjallisuuden tarkastelu ja se, kuinka kirjallisuus on otettu huomioon linjauksissa, johtivat kahden lähestymistavan yhdistämiseen. Tämän seurauksena kehitettiin malli, jota voidaan käyttää kaikissa jäsenmaissa ja joka auttaa hahmottamaan, mitä kussakin jäsenmaassa tapahtuu. Paikallisesti käytettynä se voi myös auttaa päätöksentekijöitä saamaan sidosryhmiä mukaan ja kehittämään toimintalinjoja, joilla vähennetään koulunkäynnin keskeyttämistä. Tämä lähestymistapa ei tartu termien ”koulunkäynnin keskeyttäminen” ja ”vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat oppijat” määritelmien eri variaatioihin. Se mahdollistaa tutkimustulosten siirrettävyyden, vaikka tulokset saattavat olla tyypillisiä ympäristölle, jossa tutkimus suoritettiin.

Tässä lopullisessa yhteenvetoraportissa esitetään tärkein näyttö ja tärkeimmät ideat. Siinä esitellään uudelleen koulunkäynnin keskeyttämistä koskeva ajattelumalli, joka on muotoutunut kahden ensimmäisen raportin pohjalta, sekä tärkeimmät suositukset linjauksista päättävälle.¹

¹ Tilan puutteen vuoksi tässä yhteenvetoraportissa ei mainita kirjallisuusviitteitä, koska niitä on hyvin runsaasti. Kaksi alkuperäistä raporttia sisältävät täydellisen kirjallisuusluettelon ja linjauksista laaditut asiakirjat (Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus, 2016, 2017).

TAUSTAA

Ollaan yksimielisiä siitä, että toisen asteen koulutuksen suorittaminen on elintärkeää yksilön elämän mahdollisuuksien, hyvinvoinnin, terveyden ja työllisyyden kannalta ja sosiaalisen syrjäytymisen riskin pienentämiseksi. Toisen asteen koulutuksen suorittamisaste vaihtelee EU:n jäsenmaissa, ja vuonna 2014 koulun keskeyttäneiden osuus vaihteli 4,4 prosentista 21,9 prosenttiin. Koulunkäynnin keskeyttämisen vähentäminen on tunnistettu toiminnan ensisijaiseksi tavoitteeksi, ja pyrkimyksenä on vähentää se kymmeneen prosenttiin kaikissa jäsenmaissa vuoteen 2020 mennessä. Tavoitteen etenemisestä on saatu jo jonkin verran näyttöä, sillä keskiarvo on laskenut 14,3 prosentista (vuonna 2009) 11,1 prosenttiin (vuonna 2015). Vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat oppijat ovat alttiita koulunkäynnin keskeyttämiselle, ja tämä asettaa lisää haasteita jäsenmaille. Vammaisten ja/tai erityistä tukea tarvitsevien oppijoiden tarpeisiin reagoiminen ja heidän koulun päätökseen saattamisen asteensa parantaminen olisi yhdenmukaista UNESCO:n laajemman, vuoteen 2030 asetetun, koulutusta koskevan kestävä kehityksen tavoitteen kanssa (Sustainable Development Goal 4).

TULOKSET

Hankkeessa käytettiin olemassa olevaa kirjallisuutta koulunkäynnin keskeyttämisen alalta. Sitä verrattiin EU:n linjauksia koskeviin asiakirjoihin, jotta voitaisiin selvittää, millaisia haasteita poliittiset päättäjät kohtaavat kehittäessään toimia koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi. Tulokset osoittavat seuraavaa:

- yhteisten määritelmien hyväksymisessä ja soveltamisessa on vaikeuksia;
- koulunkäynnin keskeyttäminen tulisi nähdä pikemminkin sarjana prosesseja oppijan elämän aikana kuin tuloksena;
- koulunkäynnin keskeyttämistä voi esiintyä erilaisissa oppijoiden alaryhmissä, ja jokainen niistä altistuu erilaisille riskeille ja suojaaville tekijöille;
- linjauksissa esitetyt toimet jakautuvat ehkäiseviin sekä tuki- ja korvaaviin toimiin;
- toiminnan on kohdistuttava eri tasoille, ja sen painopisteitä ovat koulun kehittämisen painopiste, oppijoiden sitoutumisen ja motivaation painopiste sekä keskittyminen oppijoiden elämän laajempiin sosiaalisiin näkökohtiin.

Tulosten perusteella kehitettiin malli päätöksenteon tueksi EU:n tasolla, kansallisella tasolla ja paikallisella tasolla.

Koulunkäynnin keskeyttäminen tuloksena: määrittely ja vertailu

Koulunkäynnin keskeyttämisen määrittelystä ja vertailusta eri jäsenmaissa ei puutu

haasteita. Eri maissa nuoret voivat laillisesti lopettaa virallisen koulutuksen eri ikäisinä (14–18 vuoden iässä maasta riippuen). Estêvão ja Álvares (2014) tekevät eron muodollisten ja toiminnallisten määritelmien välille. Edelliset perustuvat lainmukaiseen oppivelvollisuuskäytäntöön. Viimeksi mainituissa taas koulunkäynnin keskeyttämisellä tarkoitetaan tilannetta, jossa koulunkäynti keskeytetään ilman riittäviä taitoja ja pätevyyskriteerejä siirtyä onnistuneesti työelämään lopettamisesta riippumatta. Tämä tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia koulunkäynnin keskeyttäneiden määrän laskentaan:

- oppijat, jotka lopettavat opinnot, ennen kuin se on laillisesti sallittua tietyissä jäsenmaissa
- oppijat, jotka lopettavat opinnot ilman riittäviä pätevyyskriteerejä siirtyä työelämään
- oppijat, jotka jatkavat opintoja oppivelvollisuuden päättymiskäynnin saakka, mutta joilla ei silti ole vielä riittäviä pätevyyskriteerejä.

Ensi silmäyksellä vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat oppijat näyttävät olevan erityisen suuressa vaarassa jättää koulun kesken ennen riittävien pätevyyskriteerien saavuttamista koulunkäynnin päättymisestä riippumatta. Heidät myös luokitellaan todennäköisemmin ”työelämän ja koulutuksen ulkopuolella oleviin” nuoriin. Tämä riippuu kuitenkin siitä, mitä oppijaryhmiä vammaisiin ja/tai erityistä tukea tarvitseviin sisällytetään. Joissakin maissa käytetään laajempaa tulkintaa vammaisista ja/tai erityistä tukea tarvitsevista oppijoista, jolloin tähän ryhmään lasketaan myös alisuoriutuvat oppijat. Toisissa maissa termi taas rajataan koskemaan vain oppijoita, joilla on vakavia vaikeuksia. On myös ilmeistä, että jotkin sosiaaliset ryhmät lasketaan suhteettoman todennäköisesti vammaisiin ja/tai erityistä tukea tarvitseviin. Näihin kuuluvat etnisten vähemmistöjen edustajat ja henkilöt, joilla on alhainen sosioekonominen asema tai huono-osaiset taustat. Onkin syytä muistaa, että vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat oppijat eivät ole homogeeninen ryhmä, ja että heillä on erilaisia oppimistarpeita ja sosiaalisia tarpeita.

Varovaisuutta tarvitaan silloin, kun pohditaan, mitä ”riittävä pätevyys” tarkoittaa, ja minkä tyyppistä työtä tai jatkokoulutusta oppijalle on suunniteltu. On saatu jonkin verran näyttöä siitä, että tietyt vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat oppijaryhmät siirtyvät toisen asteen koulutuksesta jatkokoulutukseen tiettyjen oletettujen siirtymäreittien kautta, jotka keskittyvät tiettyihin pätevyyskriteereihin oppijan kyvyistä tai pyrkimyksistä riippumatta. Tämän seurauksena oppijat joko keskeyttävät koulutuksen ilman asianmukaisia pätevyyskriteerejä siirtyä työelämään myöhemmässä vaiheessa tai syrjäytyvät ennen pätevyyskriteerien saavuttamista. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat oppijat kokevat siirtymävaiheet haastavammiksi kuin muut ikätoverinsa, ja tämä suurentaa koulunkäynnin keskeyttämisen tai alemmalle pätevyystasolle jäämisen riskiä.

Eurostatin käyttämä EU-määritelmä koulunkäynnin keskeyttämiselle näyttäisi myös olevan toiminnallinen määritelmä, sillä siinä vaaditaan toisen asteen koulutuksen loppuun suorittamista (tekstiruutu 1).

Euroopan unioni määrittelee koulunkäynnin keskeyttäjiksi 18–24-vuotiaat, enintään peruskoulun suorittaneet henkilöt, jotka eivät enää ole yleissivistävän tai ammatillisen koulutuksen piirissä.

Koulunkäynnin keskeyttäjiä ovat siis oppijat, jotka ovat osallistuneet ainoastaan esiopetukseen, alempaan ja ylempään perusopetukseen tai lyhyeen, alle kaksi vuotta kestäväan toisen asteen koulutukseen (Euroopan komissio, 2011).

Tekstiruutu 1. Eurostatin käyttämä EU-määritelmä

Eurostatin määritelmä on käytännöllinen ratkaisu koulunkäynnin keskeyttämisen mittaamisen eroihin eri jäsenmaissa, sillä se asettaa yhteiseksi mittariksi toisen asteen koulutuksen. Sen etuna on, että yksittäiset maat voivat mitata koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi tekemiensä toimenpiteiden vaikutuksia. Joissakin jäsenmaissa koulunkäynnin keskeyttämisen katsotaan kuitenkin tarkoittavan koulunkäynnin keskeyttämistä ennen toisen asteen koulutuksen loppuun suorittamista, kun taas toisissa se tarkoittaa koulunkäynnin keskeyttämistä ilman riittäviä pätevyyskysymyksiä. Vertailu on vaikeaa myös siksi, että eri maissa koulutuksella saavutetut tutkinnot ja pätevyudet eroavat toisistaan, ja eri suuruisten osuuk-sien oppijoista odotetaan saavuttavan ne. Vuonna 2003 EU:n opetusministerien neuvosto korosti riittävien pätevyyskysymysten tarpeen merkitystä täystyöllisyyden ja sosiaalisen yhteenkuu-luvuuden varmistamiseksi (Euroopan unionin neuvosto, 2003, s. 4). Ponnisteluja yhteisen mittarin laatimiseksi hankaloittavat myös eri hallinnot, jotka haluavat käyttää eri määritelmiä omiin tarkoituksiinsa. Näin ollen kaikki jäsenmaat eivät käytä Eurostatin määritelmää.

Hankaluuksia aiheuttaa myös käsite ”ei enää yleissivistävän tai ammatillisen koulutuksen piirissä”. Tämä on samanlainen käsite kuin ”työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevat” (not in employment, education or training, NEET), joka on käytössä useissa jäsenmaissa. Vaikka NEET-nuorissa ja koulunkäynnin keskeyttäjäisissä on päällekkäisyyttä, ne eivät ole aivan sama asia. NEET-luokituksella on myös omat määritelmäongelmansa, ja joissakin maissa NEET-luokituksessa on alaluokkia.

Koulunkäynnin keskeyttämisen määrittelyssä eri jäsenmaissa on selviä vaikeuksia. Tästä huolimatta koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämistavoitetta kaikkien oppijoiden keskuudessa voidaan tukea kehittämällä yhteinen mittari koulunkäynnin keskeyttäneiden oppijoiden laskemiseen. Tällä tavoin määriteltynä koulunkäynnin keskeyttäminen nähdään tuloksena; sillä mitataan koulun kesken jättäneiden oppijoiden määrää. Määritelmä ei kuitenkaan selitä, miksi nämä oppijat jättävät koulun kesken. Koulunkäynnin keskeyttämisen syiden ymmärtäminen voi auttaa laatimaan linjauksia ja antamaan suuntaa toimenpiteille.

Kirjallisuudessa käytetään myös lukuisia eri termejä viittaamaan koulunkäynnin keskeyttämiseen, kuten koulupudokkuus, koulutuksesta poistoyöntäminen, poisvetäminen tai poisjättäytyminen, koulutuksellinen syrjäytyminen tai vieraantuminen, koulusta poisjättäytyminen, koulunkäynnin varhainen keskeyttäminen ja koulun kesken jättäminen. Näitä termejä käytetään eri tavoin, ja jotkut kirjoittajat käyttävät niitä osoittaakseen, että koulunkäynnin keskeyttäminen on tulos. Toiset kirjoittajat taas käyttävät termejä tavalla, joka viittaa siihen, että oppijoiden eri alaryhmissä voi esiintyä erilaisia prosesseja, jotka johtavat eri väyliä pitkin kohti koulunkäynnin keskeyttämistä. Tämä tarkoittaa sitä, että koulunkäynnin keskeyttäminen on monitahoinen ilmiö, joka edellyttää erilaisia toimia eri oppijaryhmille.

Koulunkäynnin keskeyttämisen mallinnus prosessina, johon liittyy monimutkaisia vuorovaikutteisia voimia

Jos koulunkäynnin keskeyttäminen on eri yksilöiden kohdalla eri tavoin toimivien prosessien tulos, niin näyttää todennäköiseltä, että mikään yksittäinen toimintatapa ei sellaisenaan johda koulunkäynnin keskeyttämisen vähentymiseen. Pikemminkin on tarpeen pohtia prosesseja, joiden seurauksena osa oppijoista suorittaa toisen asteen koulutuksen onnistuneesti loppuun ja osa ei. Kurt Lewinin (1943) laatima voimakenttäanalyysi on osoittautunut hyödylliseksi tämän monitahoisuuden selkiyttämisessä. Jokaiseen yksittäiseen oppijaan vaikuttavat erilaiset voimat. Jotkin voimat työntävät oppijaa kohti toivottua lopputulosta, eli toisen asteen koulutuksen loppuun suorittamista. Toiset voimat taas vetävät oppijaa vastakkaiseen suuntaan ja johtavat koulunkäynnin keskeyttämiseen. Voimat, jotka työntävät oppijaa kohti koulunkäynnin keskeyttämistä, voidaan nähdä joukkona riskejä koulun organisaation, oppijan tai oppijan tilanteen tasolla tai oppijan ja koulun vuorovaikutuksessa. Toisessa raportissa riskitekijät ryhmiteltiin eri aihealueisiin tietyn näkökulman tarjoamiseksi (tarkemmin riskien osalta, ks. Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus, 2017, liite 1).

Koulun organisaation tasolla näkökulmia ovat: koulukurin näkökulma, opettajanäkökulma, opetussuunnitelmanäkökulma ja näkökulma kouluun osana paikallista yhteisöä. Jos nämä seikat eivät ole kunnossa, koulu toimii tavalla, jonka seurauksena oppija jättää koulunkäynnin kesken. Taustalla oleva prosessi tunnetaan nimellä **poistoyöntäminen** (push-out). Oppijan tasolla tai oppijan tilanteessa näkökulmia ovat: taloudellinen

näkökulma, perhenäkökulma, työllisyysnäkökulma, terveystnäkökulma ja vertaisnäkökulma. Nämä ovat yleensä voimia, jotka vetävät yksilöä pois koulusta; tämä prosessi tunnetaan **poisvetämisenä** (pull-out). Oppijan ja koulun vuorovaikutusta heijastavat näkökulmat kuvaavat niitä riskejä, jotka johtavat vähitellen oppijan jättäytymiseen pois koulutuksen piiristä. Tämä tunnetaan nimellä **poisjättäytyminen** (fall-out). Näitä näkökulmia ovat: koulumenestyksen näkökulma, motivaationäkökulma ja kouluun kuulumisen näkökulma.

Tietoisuus siitä, että käynnissä on kolme erilaista prosessia, joihin liittyy erilaisia riskejä eri yksilöille, auttaa kehittämään toimia koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi kolmella pääalueella:

- prosessit, jotka johtavat koulun kehittämiseen
- prosessit, jotka liittyvät oppijoiden koulun ulkopuolisen elämän parantamiseen
- prosessit, joiden tarkoitus on parantaa oppijoiden koulumenestystä, motivaatiota ja kouluun kuulumisen tunnetta.

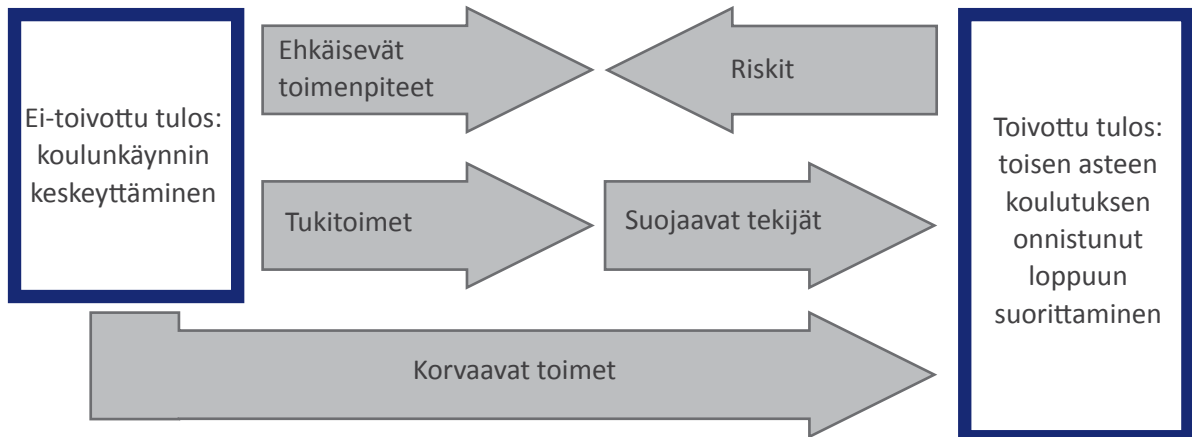
Näistä riskitekijöistä huolimatta jotkut oppijat menestyvät. Siksi on oltava joukko suojaavia tekijöitä, jotka toimivat vastakkaiseen suuntaan. Joillekin oppijoille tämä saattaisi olla esimerkiksi osallistava kouluilmapiiri, jossa opettajien ja oppijoiden välillä vallitsevat hyvät suhteet; opetussuunnitelma, joka vastaa oppijoiden tarpeita; yhteys vanhempiin, jotka tukevat koulunkäyntiä ja auttavat motivoimaan oppijoita rohkaisemalla heitä; ja riittävät taloudelliset resurssit perheelle, jotta oppija voi jatkaa koulunkäyntiä.

On teoreettisesti mahdollista seurata kaikkien yksittäisten oppijoiden riskejä ja suojaavia tekijöitä ja hahmottaa koulunkäynnin keskeyttämisen todennäköisyys. Koko väestön tasolla näyttää siltä, että riskien ja suojaavien tekijöiden hahmottaminen johtavat eri tasoilla toteutettaviin toimiin (kansallinen, koulu, perhe, yksilö). EU:n linjauksia koskevissa asiakirjoissa mahdolliset toimet on jaoteltu ehkäiseviin sekä tuki- ja korvaaviin toimiin. Eri kirjoittajat käyttävät näitä kolmea termiä eri tavalla. Tässä raportissa ne käsitetään seuraavasti:

- Ehkäisevien toimenpiteiden pitäisi keskittyä riskien ennakointiin ja toteutua ennen riskien syntymistä.
- Tukea annettaessa hyväksytään riskien olemassaolo, mutta ne yritetään poistaa tai suojaavia tekijöitä yritetään vahvistaa.
- Korvaavat toimet kohdistuvat tilanteeseen, jossa koulutus ei ole onnistunut suunnitellusti, ja ne takaavat toisen mahdollisuuden koulutukseen tai lisäävät mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen.

Riskien, suojaavien tekijöiden, ehkäisevien toimien sekä tuki- ja korvaavien toimien vuorovaikutus voidaan esittää mallissa, jota voidaan käyttää paikallisesti tai kansallisesti kartoittamaan taustalla vaikuttavia erityisiä voimia ja koulunkäynnin keskeyttämiseen pureutuvia toimenpiteitä. Tämä malli esitettiin toisessa raportissa ja toistetaan nyt kaaviossa 1.

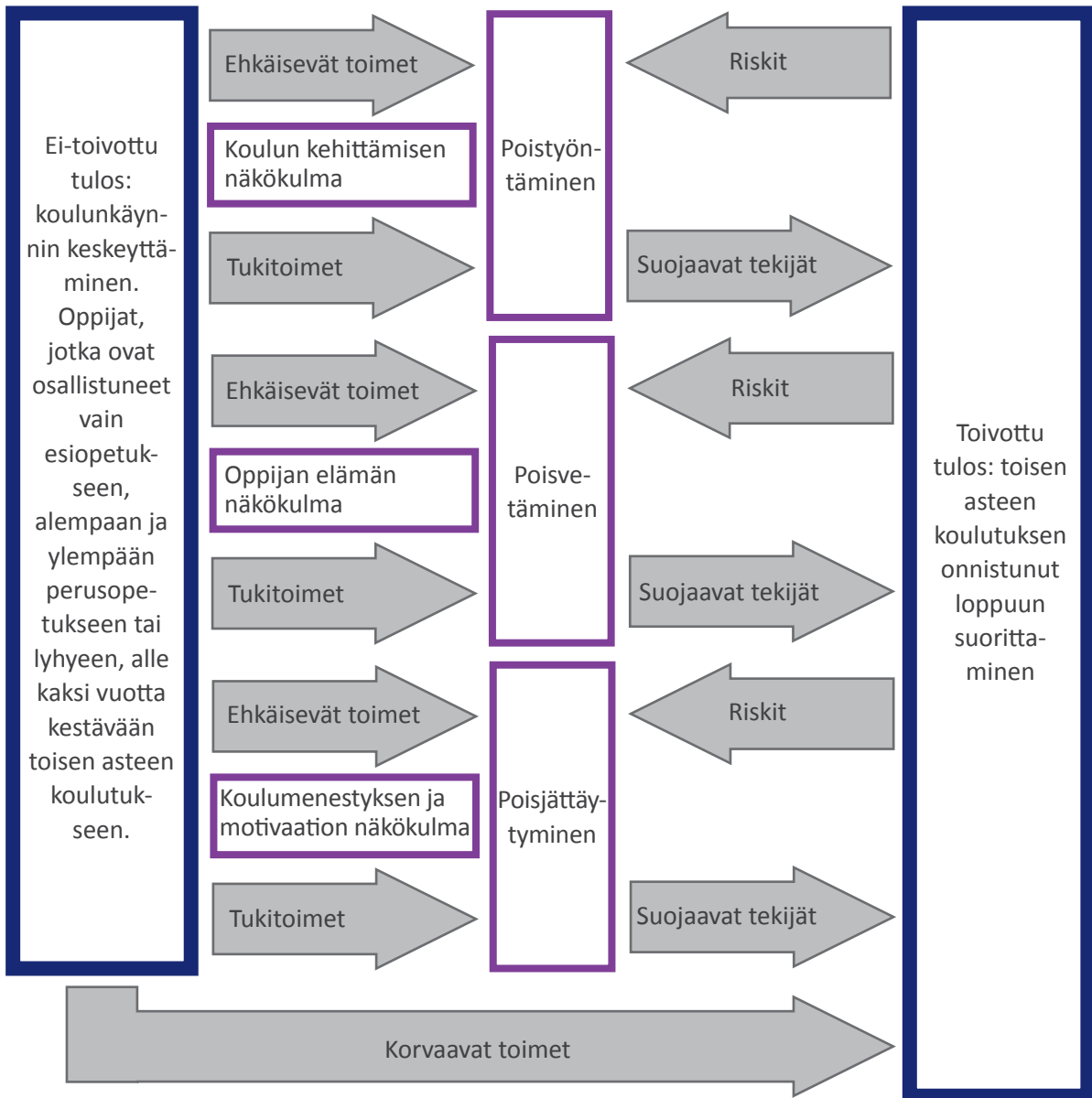

Kaavio 1. Voimat, jotka johtavat koulunkäynnin keskeyttämiseen tai estävät sitä (Lähde: Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus, 2017, s. 20)

Kuten edellä jo selitettiin, mukana on erilaisia prosesseja (poistyyntäminen, poisvetäminen ja poisjättäytyminen). Nämä vaikuttavat eri tasoilla (koulun organisaation, oppijan tai oppijan tilanteen tasolla tai oppijan ja koulun vuorovaikutuksessa). Tämä tarkoittaa, että malli voidaan kopioida jokaista prosessia ja tasoa varten.

Kaavio 2. Malli voimista ja prosesseista, jotka liittyvät koulunkäynnin keskeyttämiseen (Lähde: Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus, 2017, s. 22)

Mallin on tarkoitus olla joustava, ja se rohkaisee pohtimaan kolmea pääprosessia ja niihin liittyviä riskejä ja suojaavia tekijöitä tasolla, jolle linjausta suunnitellaan (kansainvälinen,

kansallinen, paikallinen tai koulu). Tämä voi johtaa räätälöityihin toimenpiteisiin, jotka kattavat: laajemman yhteiskunnallisen näkökulman asioihin, jotka vaikuttavat oppijan elämään; koulun kehittämisen näkökulman; tai yksilöllisen näkökulman, joka perustuu koulumenestykseen, parempaan motivaatioon ja parempaan koulutukseen sitoutumiseen.

Vaikka tämä malli kehottaa ajattelemaan kaikkia kolmea prosessia (poistytymisestä, poisvetämisestä ja poisjättäytymisestä) se ei kuitenkaan tarkoita, että yksittäistä oppijaa koskisi vain yksi ainut prosessi. Tämä on ristiriidassa Euroopan parlamentin tutkimuksen (2011) kanssa, jossa korostettiin erillisiä oppijoiden alaryhmiä. On mahdollista, että oppija altistuu elämänsä ja koulutuksensa aikana kaikkien kolmen prosessin monimutkaiselle yhteisvaikutukselle (Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus, 2017, s. 23 sisältää esimerkin).

Tämä yhteenvetoraportti on yhtäpitävä Coffieldin (1998) näkemyksen kanssa, jonka mukaan on tärkeämpää keskittyä tukitoimiin ja ehkäiseviin toimiin kuin korvaaviin toimiin. Tästä huolimatta kehitteillä on joitakin vaikuttavia korvaavia toimintamalleja, kuten Youthreach Irlannissa. Se näyttää vastaavan yleisen koulutuksen ulkopuolelle pudonneiden oppijoiden tarpeisiin. Toisten kirjoittajien mukaan korvaavista toimista on todennäköisesti hyötyä myös oppijoille, jotka jättävät koulun kesken henkilökohtaisen elämän tapahtumien seurauksena (poisvetäminen). Näitä tapahtumia saattavat olla taloudelliset syyt, perhesyyt, huolenpito, suhteet tai vanhemmuuden vastuu.

Seuranta- ja ennakkovaroitusjärjestelmät

Koulunkäynnin keskeyttämisen määrittely tuloksina helpottaa seurannan toteuttamista jäsenmaissa. Näin voidaan hahmottaa ongelman yleinen laajuus ja arvioida linjauksia ja toimenpiteitä. Koulunkäynnin keskeyttäjien määrän perusteella näyttää siltä, että koulunkäynnin keskeyttäminen on kääntynyt laskuun kaikkialla Euroopassa ja lähenee vuoden 2020 tavoitetta. Yksinkertaisilla seurantajärjestelmillä on kuitenkin vain vähäistä arvoa, kun otetaan huomioon koulunkäynnin keskeyttämiseen liittyvien prosessien monitahoisuus. Niiden avulla ei ole mahdollista seurata vammaisten ja/tai erityistä tukea tarvitsevien oppijoiden eri ryhmiä tai oppijoita eri alueilla kussakin maassa. Euroopan unionin neuvosto ajaa laaja-alaisempien indikaattorien kehittämistä, ja tietojen viisi tärkeintä käyttökohdetta ovat:

- koulunkäynnin keskeyttämisvaarassa olevien oppijoiden varhainen tunnistaminen
- koulutuksellisen huono-osaisuuden kriteerien ja indikaattorien määrittäminen
- koulunkäynnin keskeyttämisen syiden ymmärtäminen
- tietojen käyttäminen eri päätöksenteon tasoilla johdattamaan ja ohjaamaan linjausten kehittämistä
- ohjauksen ja tuen tarjoaminen kouluille.

Ennakkovaroitusjärjestelmiä on kehitetty vammaisille ja/tai erityistä tukea tarvitseville oppijoille, jotka ovat vaarassa keskeyttää koulunkäynnin, ja niitä on käytetty monissa koulupiireissä Yhdysvalloissa. Samankaltaisia järjestelmiä on käytössä myös Euroopassa. Nämä järjestelmät sisältävät yleensä kognitiivisia ja käyttäytymiseen liittyviä toimenpiteitä ja keskittyvät yksittäisiin oppijoihin. Ne antavat mahdollisuuden parantaa tukea ja vähentää koulutuksesta poisjättäytymistä. Kaavion 2 mukaan laaja-alaisempia indikaattoreita kuitenkin tarvitaan kattamaan eri näkökulmat, jotka koskevat erilaisia poistymisen, poisvetämisen ja poisjättäytymisen riskejä ja prosesseja, jotta ehkäiseviä ja korvaavia toimia voidaan laatia. Tämä voi johtaa seurantajärjestelmiin, jotka perustuvat seuraaviin seikkoihin:

- Tekijöiden mittaaminen kansallisella ja koulutusjärjestelmien tasolla; näitä voivat olla esimerkiksi koulun loppuun suorittamisen aste, taustaominaisuuksiltaan erilaisten oppijaryhmien (mukaan lukien vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat) suoriutuminen, sosiaalisen eriarvoisuuden tasot ja työmarkkinoiden tila. Nämä seurantajärjestelmät antavat jonkin verran viitteitä oppijan laajemmasta sosiaalisesta taustasta sekä erilaisista koulutustulosten indikaattoreista.
- Tekijöiden mittaaminen paikallisella ja koulun tasolla; näitä voivat olla esimerkiksi yksittäisten koulujen suoriutuminen, osallistavuuden tasot, opettaja-oppija-suhteet, opetuksen ja oppimisen laatu sekä koulutusväylät ja -valinnat.
- Yksilöön keskittyvät mittaukset, kuten mittaukset, jotka tarkastelevat läsnäoloa, kouluun sitoutumista, emotionaalisia vaikutuksia, kognitiivisia kykyjä, saavutuksia, motivaatiota, kouluun kuulumisen tunnetta, yksilön tai perhetilanteen muutoksia sekä oppijan näkemyksiä ja toiveita.

SUOSITUKSET

Toinen raportti (Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus, 2017) sisälsi suosituksia poliittisille päättäjille. Ne on toistettu tässä:

1. Nykyiset poliittiset toimet koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi ovat lupaavia. Pyrkimykset määrittää koulunkäynnin keskeyttäminen selkeästi, sellaisten seurantajärjestelmien perustaminen (kansallisella, paikallisella ja yksilön tasolla), jotka osoittavat ongelmien laajuuden ja mahdollisten toimien vaikutukset, sekä kansainvälisessä vertailussa hyödyllisten määritelmien ja indikaattorien luominen ovat kaikki hyödyllisiä vaiheita. Kansallisten ja Euroopan tason poliittisten päättäjien keskinen tehtävä on laajentaa näitä ponnisteluja, jotta kaikilla Euroopan mailla olisi asianmukainen perusta poliittisten toimien kehittämiseksi.

2. Samalla, kun nykyisten seurantajärjestelmien kattavuutta laajennetaan, niiden herkkyyttä koulutuksesta syrjäytymisen realiteeteille olisi myös varsin perusteltua parantaa. Tärkeintä olisi siirtyä pois suppeista määritelmistä ja yksittäisistä indikaattoreista. On kiinnitettävä huomiota koulunkäynnin keskeyttämisen ja muiden puutteellisten koulutustulosten välisiin yhteyksiin, koulunkäynnin keskeyttämiseen johtaviin monimutkaisiin prosesseihin, sekä niihin moninasiin tapoihin, joiden kautta eri ryhmät ja yksilöt päätyvät jättämään koulun kesken.

Tämä on mahdollista, jos poliittiset päättäjät pyrkivät kehittämään tarkempia seurantajärjestelmiä. Ihannetapauksessa tällaisiin järjestelmiin tulisi kirjata monenlaisia koulutustuloksia (saavutukset, eteneminen muihin koulutuskokemuksiin, työllistämistulokset jne.). Tämä pitäisi tehdä yksittäisen oppijan tasolla, ja tulostiedot pitäisi pystyä yhdistämään tietoihin oppijoiden taustoista ja koulutuskokemuksista.

3. Tarkemmat kansallisen tason seurantajärjestelmät ovat vain osa ratkaisua. Koulutusjärjestelmien eri tasoilla on oltava hyvät tiedot siitä, mitä tapahtuu oppijoille, joista he ovat vastuussa. Etenkin koulujen on tiedettävä, mitä yksittäisille oppijoille tapahtuu, millaisia riskejä he kohtaavat, mitä koulutustuloksia he saavuttavat ja miten he vastaavat toimenpiteisiin. Poliittisten päättäjien on siksi tuettava kouluja ja muita järjestelmän tasoja omien seurantajärjestelmien perustamisessa ja käytössä. Useissa kouluissa tarvittavat tiedot ovat jo käytettävissä, mutta ne voivat olla hajallaan eri paikoissa ja eri opettajien ja muiden ammattilaisten käytettävissä. Tehtävä voi näin ollen olla suurimmaksi osaksi tietojen keräämistä ja koulujen tukemista sen hahmottamisessa, miten jo olemassa olevia tietoja voidaan käyttää parhaalla mahdollisella tavalla.

4. Seurantajärjestelmät ovat arvokkaita vain, jos ne muodostavat perustan tehokkaille toimille. Tutkimustuloksista on saatu selvää näyttöä siitä, että tällaisten toimien on oltava laaja-alaisia. On hyvin epätodennäköistä, että suppeat toimenpiteet, jotka toteutetaan vasta, kun riski koulunkäynnin keskeyttämiseen on suuri, riittäisivät vähentämään koulunkäynnin keskeyttäneiden määrää merkittävästi tai kytkemään mahdolliset vähennykset koulutustulosten merkitykselliseen paranemiseen. Tukitoimien on jatkuttava koko oppijan elämän ajan, jotta oppijat voivat omaksua oppimiskokemuksensa kaikki osa-alueet, ja toimenpiteiden täytyy ulottua koulutuksen ulkopuolelle sellaisiin perhettä ja yhteiskuntaa koskeviin taustatekijöihin, jotka asettavat oppijat syrjäytymisvaaraan. Toimenpiteisiin on sisällytettävä tukitoimia, kun riskeistä tulee ilmeisiä, mutta myös ehkäiseviä toimenpiteitä ennen kaikkea riskien ehkäisemiseksi.

Tällaisten toimien käsitteellistäminen ja järjestäminen ovat tärkeitä haasteita poliittisille päättäjille. Nyt kehitetty malli tarjoaa jonkinlaisen käsitteellisen viitekehyksen, jonka puitteissa voidaan kehittää tukitoimia. On kuitenkin selvää, että monet koulutuspolitiikan - ja laajemman sosiaalipolitiikan - näkökohdat ovat mukana

koulunkäynnin keskeyttämisen torjunnassa. Ministeriöiden eri osastojen koordinointi on suuri haaste. Tätä haastetta voidaan kuitenkin helpottaa tarkastelemalla koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävää politiikkaa osana laajempia poliittisia pyrkimyksiä parantaa koulutustuloksia ja vähentää koulutuksen eriarvoisuutta ja syrjäytymistä. Koulunkäynnin keskeyttämisen vähentäminen ei siten ole enää *taas yksi uusi* linjausten painopiste, vaan laajempien poliittisten toimien tulos.

Eryteisesti poliittisten päättäjien voisi olla hyvä siirtää ponnistelujensa painopistettä pois yksittäisenä tuloksena nähtävän, pätevyysien ja/tai keskeyttämisen ajankohdan mukaan mitattavan koulunkäynnin keskeyttämisen torjumisesta ja kohti ilmiön toiminnallista ymmärtämistä. Toisin sanoen keskeinen kysymys ei ole se, kuinka monta nuorta jättää koulun kesken ennen jotain enemmän tai vähemmän sattumanvaraista ajankohtaa, vaan kuinka moni syrjäytyy ennen kuin he ovat valmiita pärjäämään aikuisten maailmassa. Tämä herättää perustavanlaatuisia kysymyksiä koulutusjärjestelmien tarkoituksista ja tehokkuudesta näiden tavoitteiden saavuttamisessa.

5. Samoin kuin seurantajärjestelmien on oltava käytössä kaikilla koulutusjärjestelmien tasoilla, on tehokkaita toimia toteutettava kaikilla tasoilla, etenkin kouluissa. Erillisten kansallisten aloitteiden saavutukset jäävät todennäköisesti suhteellisen vähäisiksi, ellei niitä kytketä osaksi laajempia pyrkimyksiä parantaa koulutusjärjestelmän kaikkien tasojen laatua ja tehokkuutta, ja ellei paikallisilla, koulujen ja koululuokkien pyrkimyksillä varmisteta, että kaikilla oppijoilla on merkittävät mahdollisuudet pärjätä. Poliittisten päättäjien keskeinen tehtävä on siis koulujen ja muiden järjestelmätasojen tukeminen tämän tehtävän toteuttamisessa.

6. Vammaisia ja/tai erityistä tukea tarvitsevia oppijoita ja koulunkäynnin keskeyttämistä koskevaa näyttöä on niukemmin kuin olisi toivottavaa. Se on kuitenkin hyvin samansuuntaista kuin yleisopetuksesta saatu näyttö. Poliittiset päättäjät ovat oikeassa tarkastellessaan vammaisia ja/tai erityistä tukea tarvitsevia oppijoita riskiryhmänä ja varmistessaan, että kohdennettuja tukitoimenpiteitä toteutetaan kyseisen ryhmän pitämiseksi koulutuksen piirissä. Tämän ryhmän riskit eivät kuitenkaan ole olennaisesti erilaisia kuin muiden ryhmien riskit, joten tämä ryhmä on sisällytettävä laaja-alaisten toimenpiteiden ja käytäntöjen piiriin, eikä sitä tule käsitellä täysin erillisenä erityistapauksena. Kuten koulunkäynnin keskeyttämisestä saatu näyttö yleisesti ottaen osoittaa, laadukkaat koulut, jotka ottavat huomioon yksilölliset ominaispiirteet ja puuttuvat yksilöllisiin ongelmiin varhaisessa vaiheessa, ovat luultavasti avainasemassa koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämisessä. Jos tällaisten koulujen käytännöt ymmärretään tyypillisesti osallistaviksi käytännöiksi, todisteet viittaavat siihen, että osallistavan koulutuksen kehittäminen voi olla tärkeä keino torjua koulunkäynnin keskeyttämistä vammaisten ja/tai erityistä tukevien oppijoiden keskuudessa.

HANKKEEN TULOKSET

Kaksi raporttia on julkaistu kehittämiskeskuksen verkkosivuilla, ja tulokset on esitetty kansainvälisessä koulupsykologien konferenssissa.

- Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus, 2016. *Early School Leaving and Learners with Disabilities and/or Special Educational Needs: A Review of the Research Evidence Focusing on Europe [Koulunkäynnin keskeyttäminen ja vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat oppijat: Katsaus tutkimustuloksiin Euroopassa]*. (A. Dyson ja G. Squires, toim.). Odense, Tanska

Tässä raportissa esitetään koulunkäynnin lopettamista Euroopassa koskevien tutkimusten katsauksen tulokset. Erityishuomiota on kiinnitetty nuoriin, jotka lasketaan vammaisiin ja/tai erityistä tukea tarvitseviin oppijoihin. Katsauksessa keskitytään ensisijaisesti julkaistuun aineistoon, joka liittyy suoraan yhteen tai useampaan Euroopan maahan ja joka on saatavilla englanniksi. On kuitenkin olemassa vain vähän tutkimuksia, jotka täyttävät nämä kriteerit. Eurooppalaista tutkimuskirjallisuutta on sen vuoksi täydennetty tarvittaessa muualta maailmasta peräisin olevalla kirjallisuudella.

- Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus, 2017. *Early School Leaving and Learners with Disabilities and/or Special Educational Needs: To what extent is research reflected in European Union policies? [Koulunkäynnin keskeyttäminen ja vammaiset ja/tai erityistä tukea tarvitsevat oppijat: Missä määrin tutkimus näkyy Euroopan unionin linjauksissa?]*. (G. Squires ja A. Dyson, toim.). Odense, Tanska

Tässä raportissa esitetään yhteenveto vammaisia ja/tai erityistä tukea tarvitsevia oppijoita ja heidän suhdettaan koulunkäynnin keskeyttämiseen koskevasta keskeisestä tutkimuskirjallisuudesta ja verrataan havaintoja ja vaikutuksia EU:n linjauksia koskevissa asiakirjoissa esitettyihin kantoihin. Katsauksessa annetaan suosituksia siitä, miten poliittiset päättäjät voisivat entistä tehokkaammin torjua koulunkäynnin keskeyttämistä erityisesti vammaisten ja/tai erityistä tukea tarvitsevien oppijoiden osalta.

- Squires, G., 2017. *Early School Leaving and SEN: Understanding the literature and policy in Europe [Koulunkäynnin keskeyttäminen ja erityistä tukea tarvitsevat: Kirjallisuuden ja Euroopan linjausten hahmottaminen]*. Asiakirja esiteltiin kansainvälisessä koulupsykologian liiton konferenssissa, joka järjestettiin Manchesterissa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa, lauantaina 22. heinäkuuta 2017

Koulukäynnin keskeyttämiseen johtavien prosessien hahmottamiseen käytettävän mallin kehittäminen esiteltiin koulupsykologien kansainvälisessä konferenssissa. Malli otettiin hyvin vastaan, ja osallistujat ilmaisivat halunsa käyttää sitä kouluissa.

Sihteeristö:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Puh.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brysselin toimisto:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Puh.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org